

hitnaA rhitektura.

„KULTURA STANOVANJA — što je to?

Kultura je riječ latinskog porijekla. Ima nekoliko značenja, a jedno od njih je njegovanje, oplemenjivanje. Stan je porijeklom praslavenska riječ koja znači mjesto gdje se boravi, kuću, boravište.

U velikoj oskudici važno je imati krov nad glavom.
No čim smo to postigli, težimo za nečim boljim, težimo za tim da
o p l e m e n i m o p r o s t o r
o d n j e g u j e m o p o t r e b e, a t o z n a č i d a
o b l i k u j e m o b o r a v i š t e.

Takav je stan — oblikovano boravište — poput o r g a n i z m a.
Kao u organizmu — svaki dio ima vlastitu namjenu koja je neophodna u cjelini,
Kao u organizmu — svi dijelovi su razložno povezani,
Kao u organizmu — veličine i odnosi veličina nisu slučajni i
Kao u organizmu — usklađeno se mogu izmjenjivati mirovanje i djelovanje.”

Stjepan Planić, *Kultura stanovanja*, 1985.

Poput arhitekta Planića, koji je pred kraj života odlučio napisati knjigu namijenjenu djeci, sažimajući svoja arhitektonska znanja i dostignuća u slikovnicu o kulturi stanovanja, tridesetak godina poslije skupina mladih arhitekata ARCHIsquad provodi sličan *odgojiteljski* program o abecedi stanovanja. Na poziv Galerije Prozori, koja obuhvaća tek prozorski niz Knjižnice Silvija Strahimira Kranjčevića na zagrebačkoj Peščenici, spomenuti je *odred za arhitekturu savjesti* osmislio pilot-projekt *hitnaArhitektura*. Iako možda naslov asocira na *krizna*, izvanredna stanja te urgentan odgovor arhitektonske discipline u njima, riječ je bila o *participativno-istraživačkom projektu u nastajanju* (2011.–2016.), koji se borio protiv degradacije suvremenih stambenih, pa i društvenih standarda u jeku globalne recesije. Dakle, *hitnaArhitektura* služila je kao *hitna služba za hitne popravke* proizvoda disfunkcionalnih stambenih politika, odnosno sanaciju *kriznih stanja* u obiteljima uzrokovanih nedostatnim stambenim prostorom, u to vrijeme na snazi u Hrvatskoj već gotovo dvadesetak godina.

U obliku privremenog, otvorenog i svima dostupnog arhitektonskog savjetovališta za građane, *hitnaArhitektura* sastojala se od niza besplatnih arhitektonskih konzultacija, koje su se održavale unutar gradskih javnih i obrazovnih institucija, na javnim gradskim površinama, koristeći se i novinskim medijima za transmisiju informacija. Na temelju izloženih problema, skupina arhitekata predložila bi raspon rješenja o tome kako malim investicijama, ne nužno financijske prirode, već promjenama stanarskih i životnih navika, možemo mijenjati osobni i kolektivno izgrađeni svijet nabolje.

Zasnovana na ekonomiji dobre volje koja isključuje financijsku dobit, što je svojstveno praksi ARCHIsquada, *hitna Arhitektura*—kako je zaključila voditeljica Galerije Prozori Irena Bekić—iskazuje svoj subverzivni karakter u odnosu na dominantni princip društvenog funkcioniranja kroz ekonomsku moć. Moglo bi se čak reći da se projekt provodio primjenom gerilske strategije i taktike, odnosno uključivao je snažnu aktivističku crtu. Naime, nekoliko dana prije otvaranja savjetovaništa arhitekti ARCHIsquada oblijepili bi oglasna mjesta u kvartu, rasyjetne stupove i haustore letcima koji su duhovitim porukama pozivali stanovnike na dijeljenje vlastitih stambenih problema (*Fali vam soba viška?* bila je pozivna sintagma tih letaka). Prema zapažanju Bekić, skupina ARCHIsquad tako je pozicionirala arhitekturu među praktične zanate i znanja koji moraju biti dostupni svima u ime kvalitetnijeg života, nudeći svoje besplatne usluge na način na koji vojska ilegalnih malih poduzetnika raznih profesija, od profesora matematike do vodoinstalatera ili pomoćnih radnika, oglašava svoje usluge.

Kao neelitno arhitektonsko djelovanje, projekt je ponajprije bio usmjeren prema *zajednicama na periferiji*, poput stanovnika naselja Peščenica u Zagrebu (Galerija Prozori, 2011.) ili Caprag u Sisku (*Festival Željezara*, 2015.), zatim privremenim i stalnim autohtonim zajednicama, poput istarskog grada Momjan (*Vizura Aperta*, 2011.), „slučajnim namjernicima” (*Dani zagrebačke arhitekture*, 2012.), redovitim i povremenim posjetiteljima institucija poput Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu (2012.) te Muzeja moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci (2014.). Bio je čak i dio izvannastavnoga specijaliziranog programa za srednjoškolce Tehničke škole Sisak (u aktivističko-edukativnom participativnom projektu *Grad na drugi pogled*, 2016.) i u konačnici otvoren širokom čitateljstvu *Jutarnjega lista* (2013.), tako premošćujući nepristupačnost arhitektonskih usluga većini stanovništva.

Ovisno o kontekstu, lokalitetu u kojem se pojedina etapa projekta *hitna Arhitektura* odvijala, rad je poticao promjene *bivanja u domu*—od intervencija u privatnim stanovima do otvaranja diskusija o rješavanju zajedničkih pitanja—*bivanja u gradu*. Konkretna konzekvencija ovoga projekta, naravno, njegova je društvena korisnost—besplatni arhitektonski savjeti stanovnicima koji su se obratili za pomoć te *darivanje kao model društvenog suodnošenja*. Projekt je *iznutra i odozdo*, u neposrednoj komunikaciji s građanima, pokušao bilježiti i *hitnim mjerama* ublažiti posljedice nepostojanja stambenih politika u službi društvene i prostorne pravde, u odnosu 1:1.

Nekoliko godina nakon tih epizodnih istraživanja unutar projekta *hitna Arhitektura*, zagrebačka nevladina organizacija Pravo na grad donosi rezultate sustavnih istraživanja, prema kojima 90,5 % stanovnika u Hrvatskoj živi u vlastitim nekretninama. No te su kuće i stanovi prenapučeni pa u čak 40 % slučajeva u njima živi prevelik broj članova

uslijed nemogućnosti da se adekvatno riješi stambeno pitanje ukućana. I to je jedan od najvećih problema s kojim su se susretali „liječnici za stanovanje”, kako su mediji prozvali skupinu ARCHIsquad, u konzultacijama s građanima. Nedostatak javnih stanova i javnih stambenih politika u Hrvatskoj dovodi do toga da je velik dio stanovništva u potpunosti prepušten tržištu u dereguliranim uvjetima u kojima je prioritet, dakako, profit nekolicine, a ne briga o stambenim potrebama većine.

Unatoč nepostojanju adekvatne društvene skrbi o stanovanju, *hitna Arhitektura* nastojala je podučiti sudionike projekta da je prostor u kojemu živimo i kroz koji se krećemo onakav kakvim ga činimo sami. Također, ukazivala je i na vlastiti udio u njegovu kreiranju, a time i na pojedinačnu odgovornost u kreiranju zajedničke stvarnosti. Skupina tada mladih arhitekata ARCHIsquad nastojala je u neposrednom radu s građanima osvijestiti kako je moguće i što je potrebno da bi se dostojanstveno živjelo u danim okolnostima. Podučavala se *organska praksa stanovanja*, ali ne dogmatski, nego paradigmatički. Model, odnosno shema kuhinje, dnevne i radne sobe, terase zapravo ne postoji, nego se nastoji osvijestiti potreba, jer je ostvarenje svaki put drukčije. Na taj se način izražava jedna od osnovnih poruka projekta *hitna Arhitektura*, baš kao i u Planićevoj *Kulturi stanovanja*, slikovnici koju su arhitekti dobili na dar od zadovoljnog „klijenta”, stanovnika zagrebačke Pešče—stan je život, stan je organizam.

„Ne treba čuvati salon za eventualno jedan godišnji posjet. Ne treba šivati, jesti, učiti, sve u kuhinji. Treba stanovati u punom smislu. Život u stanu dobro riješiti. U kuhinji samo kuhati, u kupaonici samo se kupati, ali zato u razmjerno velikom prostoru stanovati.”

Stjepan Planić, *Dva pisma o stanovanju*, 1936.

The image shows the front cover of a book. The background is a photograph of a building's facade, possibly made of stone or brick, with a window visible. In the foreground, there is a dense network of dark, bare tree branches that partially obscure the building. The text is printed in a bold, red, sans-serif font. A large, solid black rectangular area is positioned on the left side of the cover, partially overlapping the photograph.

STJEPAN PLANIĆ

KULTURA STANOVANJA

KULTURA STANOVANJA – što je to?

Kultura je riječ latinskog porijekla. Ima nekoliko značenja, a jedno je od njih njegovanje, oplemenjivanje. Stan je porijeklom praslavenska riječ koja znači mjesto gdje se boravi, kuću, boravište.

U velikoj oskudici važno je imati krov nad glavom. No čim smo to postigli, težimo za nečim boljim, težimo za tim da

oplemenimo prostor,
odnjegujemo potrebe, a to znači da
oblikujemo boravište.

Takav je stan – oblikovano boravište – poput organizma.

Kao u organizmu – svaki dio ima vlastitu namjenu koja je neophodna u cjelini,

kao u organizmu – svi su dijelovi razložno povezani,

kao u organizmu – veličine i odnosi veličina nisu slučajni i

kao u organizmu – usklađeno se mogu izmjenjivati mirovanje i djelovanje.

organizmno arhitekturno posvetovalnico, kjer so vsakomur, ki je k njim pristopil z vprašanjem ali željo po nasvetu, ponudili strokoven odgovor v želji, da bi arhitekturo in kulturo bivanja približali ljudem, ki sicer morda nikoli ne bi posegli po storitvah arhitekta.

Obenem je bila njihova akcija raziskovalni pilotni projekt, s katerim so potipali bivanjski utrip četrti in preverili, ali dejansko obstaja potreba po tovrstnih nasvetih. Po 14 dneh in 20 opravljenih svetovanjih, ki so segala od drobnih posegov v interier do zahtevnejših razmislekov in preveritev urbanističnih aktov, morebitnega dvoma ni bilo več. Vsakdanja potreba po pomoči pri funkcionalnem in estetskem urejanju življenjskega prostora še vedno ostaja.

Zdaj se postavlja le še vprašanje, kako ta kratkoživi prehlisk odprtosti arhitekturne prakse vzpostaviti kot dolgoročno dostopnost in arhitekta (spet) uveljaviti kot trajnega sogovornika pri reševanju vsakodnevnih prostorskih vprašanj ...

Poslovna gda. Marija
falla Vam je soba viška?
inamo vprašanje za Vas!

Rogovnik ob avtocesti 3. bovanja u
42.000 m² v Isakovju Prigorju, u
Kopljivci Alojz Benčina
Kampaničeva, u Zupoljubaj 1
na prezentaciji
Veselj vprašanje za vas!

bitelj. Najiznič

Zupoljubaj 5

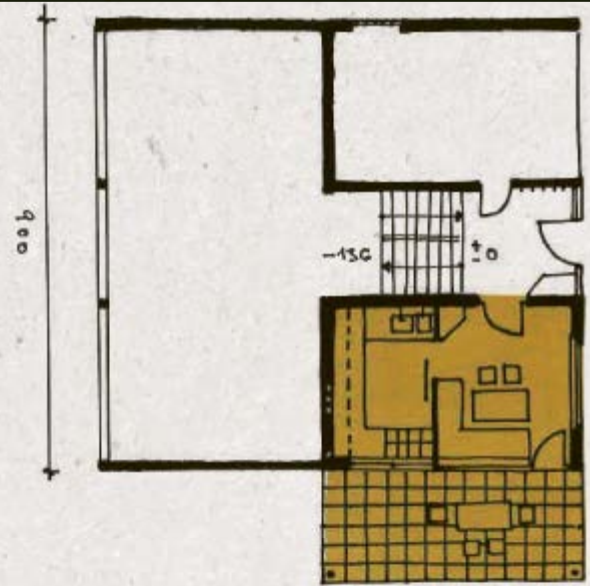
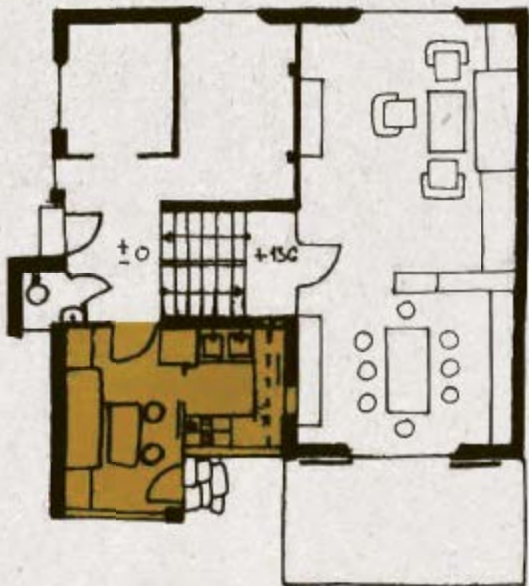
Prstičnica

40.000 Zagreb

hitnaA
ritektura.

GRACIA PRODUCE

Besplatno arhitektonsko savjetovalište - hitna Arhitektura

Dodite, reći ćemo vam koja je 'medicinska' dijagnoza vašeg stana

Vedran Družina, Mirna Horvat, David Azinović, Ana Dana Beroš i Hrvojkja Kalogjera, mladi arhitekti iz grupe Archisquad, održali su besplatne konzultacije za stanare Novog Zagreba kojima su davali savjete o uređenju doma i sitnim preinakama u stanovima i kućama

***
Mladi stručnjaci proučavaju skice i traže rješenja za sva pitanja koja građani postavljaju

iniketni natječaj Paronlin.

Otkako su počeli savjetovati, doživjeli su mnogo toga.

Najviše smo se smijali kada smo radili na Peščenici. Budući da nemamo svoj prostor, radimo u institucijama koje nas pozovu. No tada smo radili na ulici ispred knjižnice. Odljednno se pojavio komunalni redar koji nam je htio napisati kaznu jer je mislio da nešto prodajemo bez dozvole. Potrajalo je dok mi nismo objasnili da mi besplatno pomažemo ljudima, a kad je to shvatio, nacrtao nam je ovaj stan i tražio savjet. Rado smo mu pomogli - smiju se.

Život u 'limenkama'

Zanimalo me dolaze li im češće na savjetovanje ljudi iz starih ili novijih zgrada te koje je lakše pomoći. Objasnili su mi da svaki dio grada ima svoju arhitektonsku povijest, a da u svim, pa čak i u najboljim zgradama, postoji stan ili dva koji su jednostavno lošiji. U Zagrebu su, smatraju, najkvalitetnija naselja rađena 60-ih, 70-ih i 80-ih godina u kojima postoji centar naselja, tržnica, škola, vrtić te zelene površine. Nasuprot tome, gradnja u dvjedesetih godinama nije najbolja: udaljenosti između zgrada nisu dovoljne pa svi doslovno vire u susjedov dnevni boravak. Uz to, u naseljima nema dovoljno zelenila. Kvaliteta gradnje, materijala pa i arhite-

kture, slažu se strojnici, sigurno je veća u zgradama iz socijalističkog razdoblja.

Tvrde i još nešto veoma zanimljivo - da je život u popularnim limenkama zapravo sasvim dobar.

Novi životni prostori

Ljudi često o njima imaju negativno mišljenje, iako je zbog projektantske ideje i uporabne površine lako naditi preinake. Život u limenkama je kvalitetan iz aspekta stanovanja u zgradama, ali je građevni materijal dotrajan. Kad kažemo da je život kvalitetan, mislimo na to da postoje kvalitetne veze između pojedinih zona stana - spavaće, dnevne i gospodarske, da su prostorije kvalitetnih proporcija te da primaju optimalnu dnevnu svjetlost, a orijentacija stanova je dvosmjerna i omogućuje prirodno prozračivanje - kažu arhitekti.

U svijetu su trenutačno popularni nadogradnja, nove konstrukcije i terase, čime se moderniziraju stari prostori. Takva rješenja zahtijevaju kretnost, ali se njima postiže bolja iskoristivost prostora i suvremeniji izgled. Tako što kod nas je rijetko.

U Francuskoj su, primjerice, počela istraživanja iako neprivlačne stambene tornjeve transformirati u nove životne prostore. Riječ je o studijama koje polazeju kako se, na primjer, prenamjenom prostorija knjižnice savjeta u vrtić ili dnevne centre za starije osobe mijenja život zgrade te kako novim konstrukcijama, stanovi dobivaju prostornost i svojevrsnu luksuznost. Kod nas takvih sustavnih projekata još nema, osim nekoliko privatnih inicijativa koje egzistiraju na rubu legalnosti gradnje. Ipak, neka su istraživanja počela na Arhitektonskom fakultetu gdje pojedine studije obnađuju već limenke - kažu mladi stručnjaci koji planiraju i dalje besplatno pomagati ljudima da urede svoje domove. Jer, kažu, arhitekti ne služe zato da naš životni prostor bude lijep.

Oni su nam ponebni, a ljudi moraju obavijestiti činjenicu da se uređenje prostora ne svodi na gomilanje neostvarivih ideja, nego na racionalan pristup prostoru. ■

inšetu. Godine 2006. osnovali su udruhu Archisquad, zaposlili se i odlučili su da će zajednički raditi na projektima i u slobodno vrijeme besplatno pomagati drugima da urede svoj dom. Jedno su vrijeme educirali studente, a potom su napravili idejni projekt za Muzi Zaharani Mzuri, malu tanzanjsku kliniku, te na Raču G, besplatni projekt obiteljnog doma za osobu s teškoćama u kretanju. Oni su autori radionice Muljana na kojoj su se bavili idejom o transformaciji bivše cemetare u Podsavežu. Radili su i scenografiju za predstava o Luku Ritzu, a najnoviji projekt im je hitna Arhitektura. Riječ je o besplatnom arhitektonskom savjetovalištu koje su prije MSU-a održali na Peščenici te u Istarskom Muzijanu.

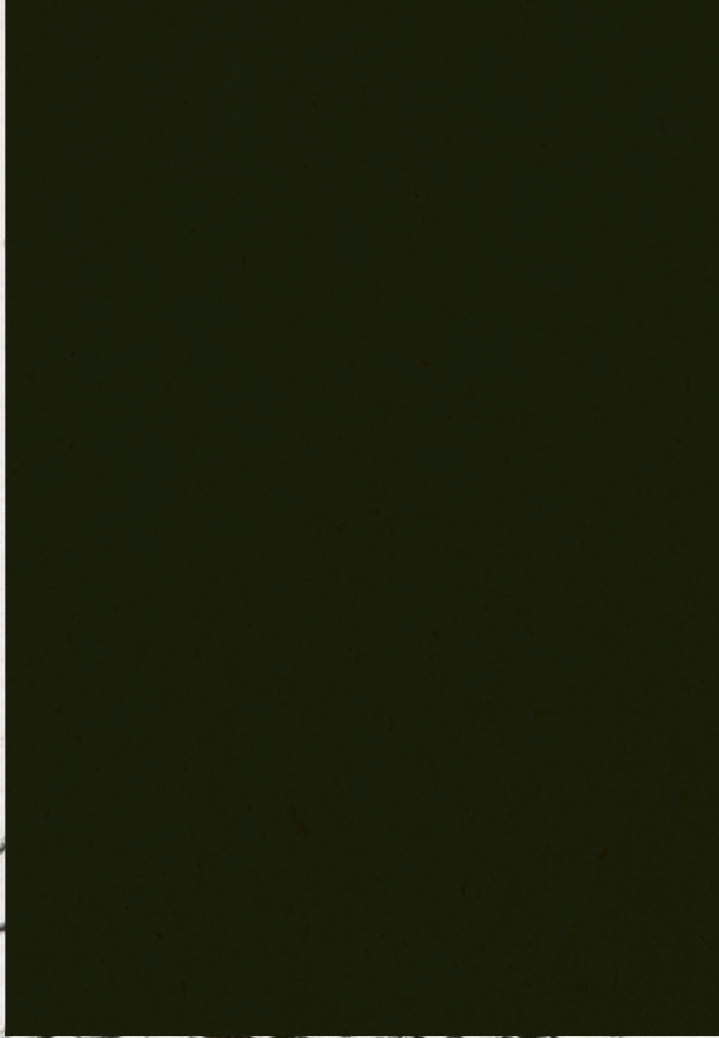
Specijalistički pregled

Mi održavamo svojevrsan bez specijalistički pregled, pa otuda i ideja za ime. Arhitektura je dugi proces, a mi dajemo "medicinsku" dijagnozu stanja. Kad ste lakše bolesni sigurno ćete se liječiti sami kod kuće, ali ako je bolest teža, otići ćete k liječniku. Tako je i kod nas, želimo pokazati da je znanje o prostoru važno i da se samostalno bez pomoći stručnjaka ne može doći do nekih rješenja. Arhitekt je svojevrsan kućni liječnik - kaže Ana Dana.

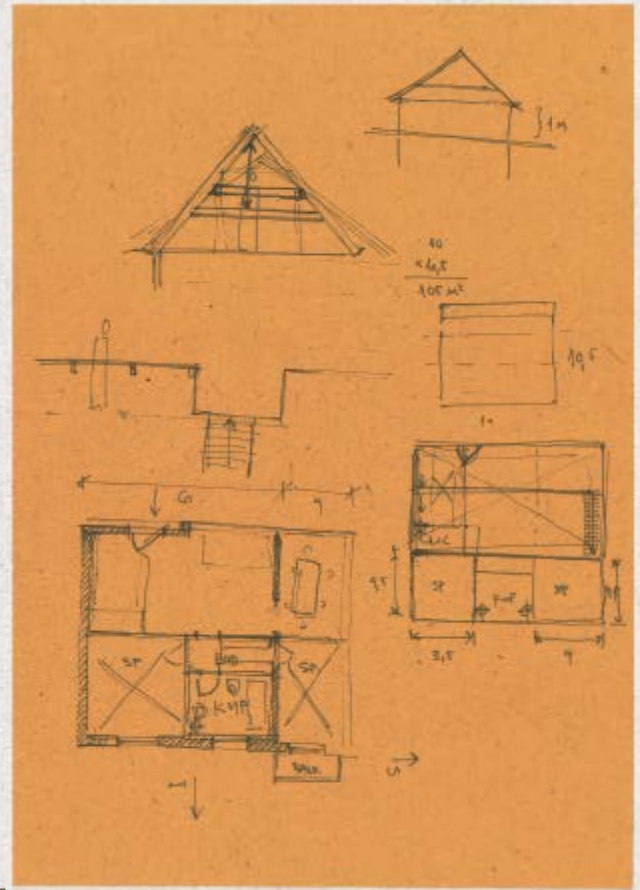
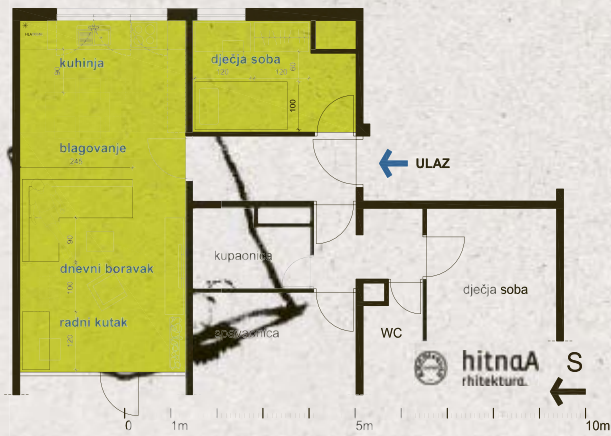
Archisquadovci su do sada izlagali na festivalima poput Zagrebačkog salona, Salona arhitekture te Peča Kucha Nightu. Dobitnici su i nekoliko nagrada: na Open Architecture Networku dobili su posebno priznanje, isto im je dodijelio Zagrebački salon te Međunarodni istraživačko-

Na savjetovanje je najbolje doći prije kupnje stana kako bi saznali na koje detalje paziti

stan Po
VARIJANTA RJEŠENJA 1

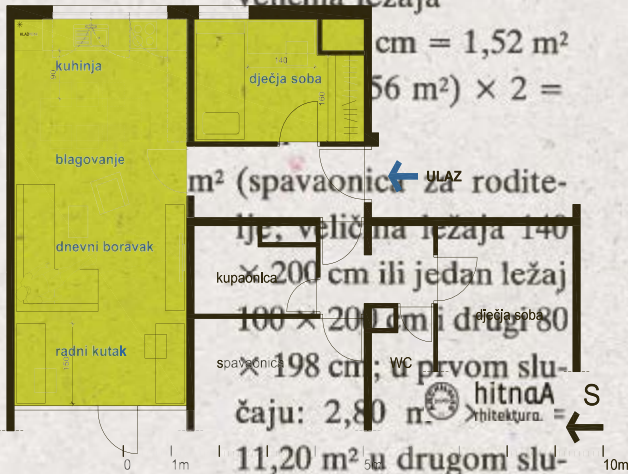
КОМОРА

I SADA MALO MATEMATIKE!

Minimalni stan za malu obitelj – mama, tata, dvoje djece – u čistim površinama mora iznositi najmanje oko 50–60 m².

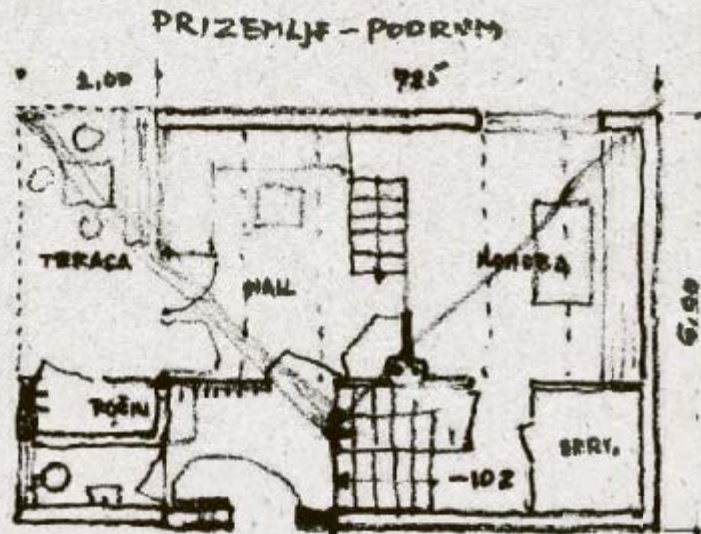
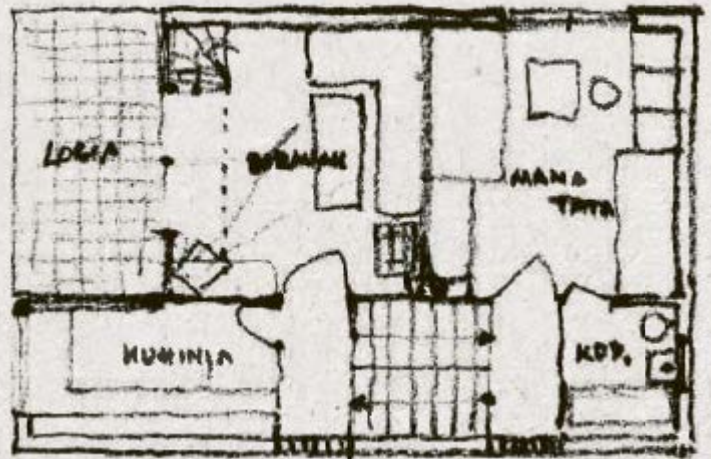
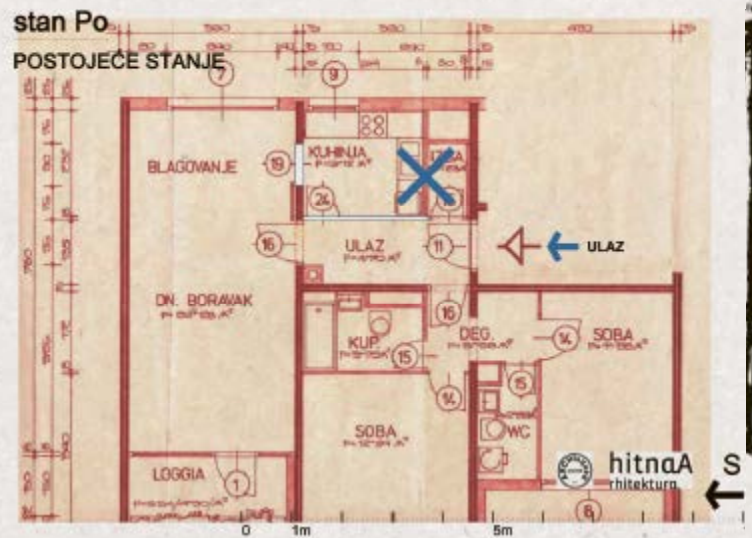
- 1 m² (zahod) +
- 3 m² (kupaonica) +
- 5 m² (kuhinja) +
- 4,5 m² (soba za dijete; veličina ležaja

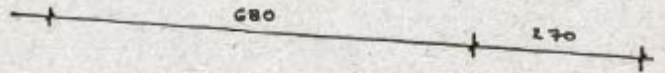
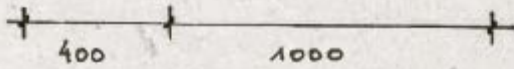
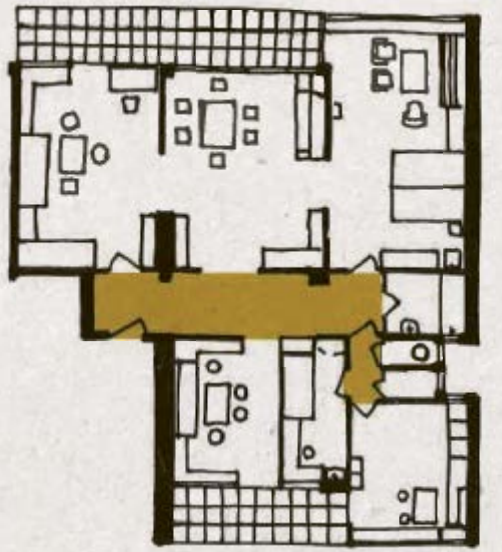
$$1,52 \text{ m} \times 36 \text{ m}^2 \times 2 =$$

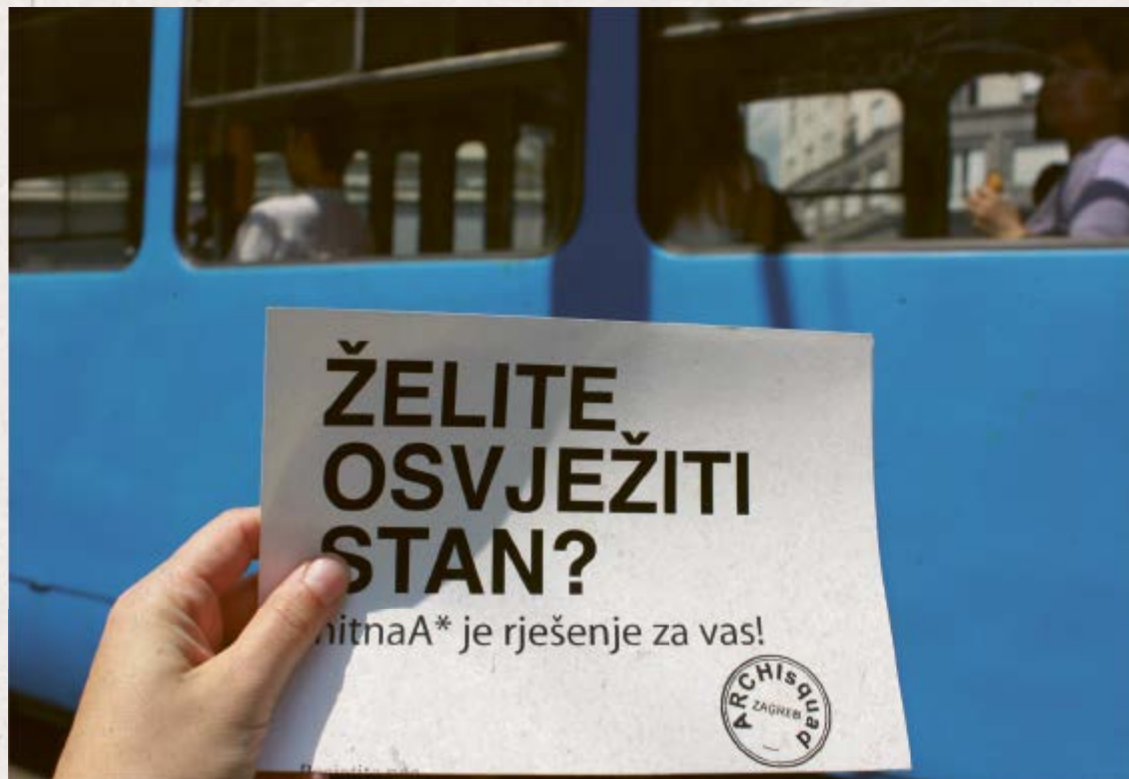
11,20 m² (spavaonica za roditelje, veličina ležaja 140 × 200 cm ili jedan ležaj 100 × 200 cm i druga dječja soba 80 × 198 cm; u prvom slučaju: 2,80 m² u drugom slučaju: 3,58 m² × 3 = 10,74 m²) +

$$22 \text{ m}^2 \text{ (dnevna soba = 2 \times spavaonica za roditelje) = 51 m}^2$$

Jezgra je stana međuprostor. On je ne

rostor je između
vat ruke kupao-
na spavanje, a s
jeline spavaćeg i

U STANU – OBLIKOVANOM BORAVIŠTU –
ČOVJEK MOŽE BITI ZAJEDNO S UKUĆANIMA
I PRIJATELJIMA, DA BI S NJIMA RAZGOVARAO,
IGRAO SE, RADIO, JEO, PIO, ...

hitnaA

rhitektura.

Otvoreno arhitektonsko savjetovalište

Gradska knjižnica Caprag, Sisak
subota 6.6. 2015. 9:30 – 12:30 h – konzultacije

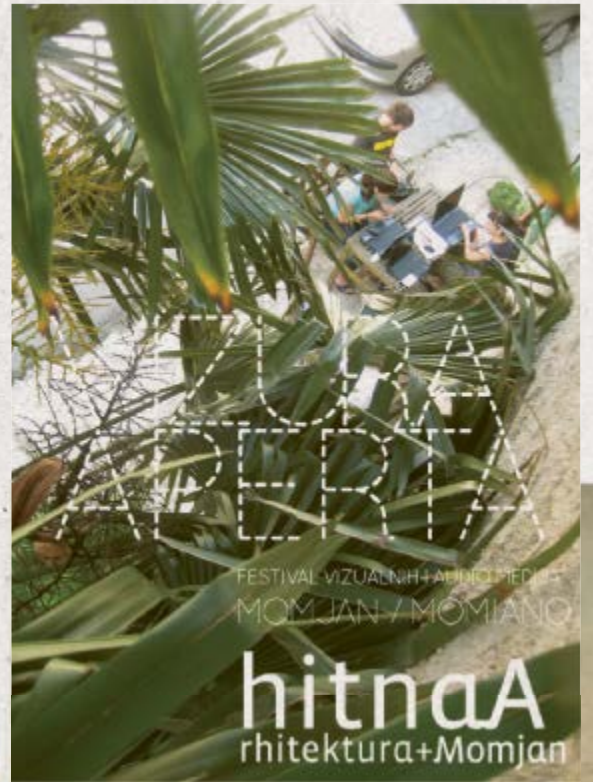

U hitnaA... (text describing the open architecture advice service, partially obscured by a yellow graphic)

FESTIVAL VIZUALNIH+AUDIO MEDIJU
MOMJAN / MOMJANO

hitnaA

rhitektura+Momjan

ARCHIsquad—*Odred za arhitekturu savjesti*—otvorena je platforma iz Zagreba angažirana u polju društveno odgovorne arhitekture kroz istraživačke, edukativne i gradbene projekte unutar interdisciplinarnih suradnji koje uključuju lokalnu zajednicu. ARCHIsquad pridonosi stvaranju društva u kojem odgovornom arhitekturom potiče sinergijsko djelovanje pojedinaca i institucija na promjene okruženja kako bi javni prostor, kao i kvalitetni privatni prostor, bio privilegij svih.

Izbor projekata: međunarodni ciklus predavanja *Izvan fokusa: Arhitektura davanja*, (Lacaton & Vassal, Rural Studio, Diébédo Francis Kéré) Arhitektonski fakultet, Zagreb, 2007.–2008.; izložbeni postav projekta *O stanju nacije* Andreje Kulunčić, G–MK, Zagreb, 2008.; izložba i radionica *Muljara*, Muzej grada Zagreba, 2010.; scenografija *Ovo bi mogla biti moja ulica*, Zagrebačko kazalište mladih, 2010.; *hitnaArhitektura*—otvoreno arhitektonsko savjetovalište građana—Galerija Prozori, Zagreb, 2011., festival Vizura Aperta, Momjan, 2011., izložba *Socijalizam i modernost*, MSU, Zagreb, 2012., 2. Dani zagrebačke arhitekture, DAZ, Zagreb, 2012., *Spajalica–Copula*, MMSU, Rijeka, 2014., Festival Željezara, Caprag–Sisak, 2015., Grad na drugi pogled, Tehnička škola Sisak, 2016.; arhitektonski projekt vanjskih površina za ekoterapiju *Vrtovi Rebra*, Psihijatrijski odjel KBC-a Rebro, Zagreb, 2013.; ciklus *hitnaArhitektura* u *Jutarnjem listu* (podlistak *Nekretnine*), 2013.; intervencija u javnom prostoru Kockalica, Mali salon, Rijeka, 2014.; prostorno-spekulativno istraživanje, Muzej susjedstva Trešnjevka, kustoski kolektiv BLOK, 2020.

←

VIZUALNI ESEJ: Ana Dana Beroš; AUTORI PROJEKTA *hitnaArhitektura*: arhitekti Ana Dana Beroš, Vedran Družina, Mirna Horvat, Hrvojka Kalogjera, Ivan Zloušić; KONCEPCIJA PROJEKTA: Mirna Horvat; STRUČNI SURADNICI: arhitekti Davor Andrić, Veljko Armano Linta, David Azinović, Tajana Jaklenec, Vedran Jukić, Ivo Skelin, Ivana Stanić, Dinko Uglešić, Mladi Društva arhitekata Zagreb (DAZ); dizajner Luka Juras i fotograf Danko Stjepanović

←

VISUAL ESSAY: Ana Dana Beroš; AUTHORS OF THE PROJECT *hitnaArhitektura*: architects Ana Dana Beroš, Vedran Družina, Mirna Horvat, Hrvojka Kalogjera, Ivan Zloušić; PROJECT CONCEPT: Mirna Horvat; COLLABORATORS: architects Davor Andrić, Veljko Armano Linta, David Azinović, Tajana Jaklenec, Vedran Jukić, Ivo Skelin, Ivana Stanić, Dinko Uglešić, Mladi Društva arhitekata Zagreb (DAZ); designer Luka Juras and photographer Danko Stjepanović